Participativní plánování ve výuce i praxi

Participatory Planning in Education and in Practice

Simona Vondráčková, Zuzana Boušková, Gloria Abu Zummarová

Abstract:

Participatory planning has become an integral part of contemporary spatial planning practice, yet its integration into architectural and urban planning education remains limited. This paper examines the application of participatory methods within a niversity course and evaluates their contribution to both the identification of user needs and the development of students' competencies.

The research is based on a case study conducted in the 2024/2025 summer semester within a course at the Faculty of Civil Engineering, Czech Technical University in Prague. The study focuses on a public space in front of an elementary school in Milevsko and combines quantitative and qualitative participatory methods, including questionnaires (n = 63), guided interviews (n = 12), and creative activities with pupils (approximately 100 participants).

The results demonstrate that the combination of participatory methods enables a omprehensive identification of key spatial issues, particularly related to traffic safety, insufficient amenities, and lack of greenery. At the same time, differences between user groups highlight the importance of method diversity. The findings also show that involving children through creative methods provides valuable insights that are not captured by conventional tools.

From a pedagogical perspective, the study confirms that integrating real participatory processes into teaching enhances students' practical, analytical, and communication skills. The paper argues that such an approach represents a transferable model linking academic education with planning practice.

Keywords:

Participatory planning, Public space, Architectural education, Experiential learning, Case study, Milevsko

ABU ZUMMAROVÁ, Gloria, BOUŠKOVÁ, Zuzana, VONDRÁČKOVÁ, Simona, (2026). Participativní plánování ve výuce i praxi. In: KUGL, Jiří, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 19.* ČVUT v Praze, Fakulta stavební. pp. 24–39. ISBN 978-80-01-07579-1. ISSN 2336-7687.

Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uveďte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs*

1 Úvod

Participativní plánování představuje v současné praxi architektury a urbanismu etablovaný přístup k rozhodování o podobě veřejného prostoru. Rostoucí důraz na zapojení veřejnosti reflektuje nejen snahu o demokratizaci plánovacích procesů, ale také potřebu lépe porozumět různorodým potřebám uživatelů území a zvýšit kvalitu navrhovaných řešení. Přestože je participace v praxi stále častější, její integrace do vzdělávání budoucích architektů a urbanistů zůstává často omezená a spíše teoretická.

V tradiční výuce je důraz kladen především na rozvoj návrhových schopností a prostorového uvažování, zatímco práce s veřejností, facilitace diskuse a interpretace participativních výstupů bývají opomíjeny. Absolventi se tak mohou setkávat s participativními procesy až v praxi, aniž by měli možnost si tyto situace vyzkoušet v bezpečném vzdělávacím prostředí. Tento nesoulad mezi požadavky praxe a obsahem výuky vytváří prostor pro hledání nových pedagogických přístupů, které by tyto dvě roviny efektivně propojily.

Jednou z možností je zapojení studentů do reálných participativních procesů v rámci výuky, založené na principech zážitkové pedagogiky. Takový přístup umožňuje studentům nejen pochopit teoretická východiska participace, ale také získat přímou zkušenost s komunikací s různými skupinami uživatelů, sběrem dat a jejich následnou interpretací. Současně může přinášet přidanou hodnotu pro místní samosprávu v odobě podkladů využitelných pro další plánování.

Navzdory rostoucímu významu participace však zůstává otázkou, jak efektivní je využití participativních metod v podmínkách výuky a jaký typ poznatků lze tímto způsobem získat. Tento článek proto analyzuje konkrétní případ participativního šetření realizovaného v rámci univerzitního kurzu a zaměřuje se na jeho přínosy i limity.

Hlavní výzkumná otázka zní, jak přispívá kombinace participativních metod aplikovaných ve výuce urbanismu k identifikaci potřeb uživatelů veřejného prostoru a jaké limity tento přístup vykazuje v podmínkách krátkodobého výukového projektu?

Cílem článku je jednak vyhodnotit, jaké typy informací lze prostřednictvím různých participativních metod získat, ale také posoudit jejich přínos pro vzdělávání budoucích architektů a urbanistů. Text je strukturován následovně: nejprve je představena metodika výzkumu a průběh participativního šetření, následně jsou prezentovány hlavní výsledky, které jsou dále diskutovány v kontextu plánovací praxe a vzdělávání, závěrem jsou shrnuty hlavní přínosy a limity studie.

2 Cíl a metodika

Cílem článku je analyzovat proces zapojení veřejnosti při řešení konkrétního veřejného prostoru a současně ověřit přínos integrace participativních metod do výuky urbanismu. Důraz je kladen jak na identifikaci potřeb a problémů uživatelů řešeného území, tak na reflexi vzdělávacího přínosu realizované aktivity.

Výzkum probíhal v letním semestru akademického roku 2024/2025 v rámci volitelného předmětu zaměřeného na krajinné intervence a participaci veřejnosti na akultě stavební ČVUT v Praze. Případová studie se soustředila na veřejný prostor před základní školou ve městě Milevsko, který je charakteristický vysokou intenzitou užívání a úznorodostí aktérů (žáci, pedagogové, rodiče, návštěvníci polikliniky a širší veřejnost). Na základě výše uvedeného si článek klade následující výzkumnou otázku:

- Jak přispívá kombinace participativních metod aplikovaných ve výuce urbanismu k identifikaci potřeb uživatelů veřejného prostoru a jaké limity tento přístup vykazuje v podmínkách krátkodobého výukového projektu?

Tato otázka je dále rozpracována do dílčích výzkumných otázek:

- Jak se liší vnímání problémů a potřeb řešeného prostoru mezi jednotlivými skupinami uživatelů (žáci, pedagogové, širší veřejnost)?

- Jaký typ informací přinášejí různé participativní metody (dotazník, řízený rozhovor, kreativní aktivity s dětmi) a jak se tyto výstupy vzájemně doplňují?
- Jaký specifický přínos má zapojení dětí prostřednictvím kreativních metod pro identifikaci potřeb veřejného prostoru?
- Jak lze získané poznatky transformovat do obecných principů využitelných pro další plánování a rozhodování samosprávy?
- Jaké jsou limity využití participativních metod realizovaných studenty v rámci časově omezeného výukového projektu?

Metodologicky je studie založena na případové studii kombinující kvalitativní a kvantitativní přístupy. Výzkumný proces byl rozdělen do několika navazujících fází, které zahrnovaly teoretickou přípravu studentů, analýzu řešeného území, sběr dat v terénu a následnou syntézu výsledků.

Empirická část výzkumu využívala kombinaci několika participativních metod, které umožnily zachytit perspektivy různých skupin uživatelů. Kvantitativní data byla získána prostřednictvím dotazníkového šetření realizovaného jak mezi pedagogy základní školy (n = 15), tak mezi širší veřejností (n = 48), přičemž dotazník byl distribuován online prostřednictvím sociálních sítí a webových stránek města. Kvalitativní data byla doplněna řízenými rozhovory s uživateli prostoru (n = 12), které umožnily hlubší porozumění individuálním zkušenostem a názorům respondentů.

Specifickou součástí výzkumu bylo zapojení žáků základní školy (celkem přibližně 100 účastníků napříč čtyřmi třídami), u nichž byly využity participativní metody přizpůsobené věku a schopnostem jednotlivých skupin. Žáci nižších ročníků pracovali s výtvarným vyjádřením (kresba), starší žáci využívali koláž a nejstarší skupina formulovala své podněty prostřednictvím krátkých audiovizuálních výstupů. Tato metodická diverzita umožnila zachytit nejen deklarativní názory, ale i implicitní představy a preference uživatelů.

Získaná data byla následně analyzována prostřednictvím tematické kategorizace, kdy byly identifikovány hlavní okruhy problémů, potřeb a návrhových podnětů. Tyto výstupy byly komparovány napříč jednotlivými skupinami respondentů i použitými metodami a následně syntetizovány do souhrnného hodnocení území a formulace základních principů jeho budoucího rozvoje.

Z pedagogického hlediska byl projekt koncipován na principech zážitkové pedagogiky. Studenti se aktivně podíleli na všech fázích výzkumného procesu – od návrhu metod přes sběr dat až po jejich interpretaci a prezentaci výsledků. Tento přístup umožnil propojit teoretické poznatky s praktickou zkušeností a současně vytvořit relevantní podklad pro další rozhodování místní samosprávy.

3 Teoretická východiska

Participativní plánování představuje v kontextu soudobé plánovací praxe zásadní změnu paradigmatu, kdy se těžiště rozhodování přesouvá od čistě expertních přístupů k inkluzivním procesům založeným na systematickém dialogu s veřejností. Tento přístup je vnímán jako integrální součást moderní demokratické správy území, která zajišťuje nejen vyšší míru transparentnosti a odpovědnosti volených zástupců, ale především posiluje komunitní rozvoj a hlubší identifikaci obyvatel s jejich obytným prostředím (IPR, 2016). Hlavním teoretickým východiskem je předpoklad, že efektivní zapojení občanů do rozhodovacích procesů města umožňuje plánovačům i samosprávám lépe identifikovat specifické potřeby a očekávání lokálních aktérů, což následně vede k tvorbě kvalitnějších a šířeji akceptovaných návrhů (ÚKR Plzeň, 2020).

V teoretické rovině je participace definována skrze různé stupně intenzity zapojení, které tvoří pomyslnou škálu od pasivního přijímání informací až po aktivní ovlivňování výsledné podoby projektů. Tato gradace začíná u základního informování, kdy je veřejnost seznamována s již hotovými záměry, a pokračuje přes konzultace a aktivní

spolupráci až k nejvyšší formě, kterou představuje přímé řízení a spolurozhodování o budoucím rozvoji území (IPR, 2023). Každý z těchto stupňů vyžaduje specifické nastavení komunikačních kanálů a odlišnou míru otevřenosti plánovacího procesu, přičemž význam hlubšího zapojení aktérů (resp. stakeholderů) narůstá úměrně s rostoucí prostorovou a sociální komplexitou řešeného území. Vzhledem k tomu, že veřejnost je v teorii participace chápána jako vysoce heterogenní skupina s často protichůdnými zájmy, opírá se metodický aparát o široké spektrum nástrojů navržených tak, aby oslovily různé sociální i věkové vrstvy obyvatel. Zatímco dotazníková šetření jsou využívána především pro získání kvantifikovatelných dat o potřebách širokého spektra občanů, metody jako veřejné konzultace či intenzivní plánovací víkendy umožňují facilitovat hlubší odborný dialog v reálném čase (Agora, 2006). Specifické místo v tomto procesu zaujímají neformální aktivity a uliční slavnosti, které napomáhají budovat důvěru mezi samosprávou a veřejností a umožňují sběr podnětů v přirozeném prostředí každodenního života.

Z hlediska vzdělávání budoucích architektů a urbanistů pak teorie participativního plánování zdůrazňuje roli odborníka jako prostředníka a facilitátora, který musí umět propojit prostorové souvislosti návrhu s autentickou zpětnou vazbou od koncových uživatelů. Integrace těchto principů do výuky prostřednictvím zážitkové pedagogiky tak studentům umožňuje pochopit, že participace není pouze formálním administrativním nástrojem, ale především komplexním procesem komunikace, který vyžaduje schopnost empatického naslouchání a kritické interpretace získaných dat. V prostředí vysokoškolské výuky se však tomuto tématu často věnuje jen omezený prostor, přestože se s ním absolventi mohou ve své profesní praxi setkávat poměrně často. Z tohoto důvodu jsme se rozhodly hledat způsob, jak studentům přiblížit principy participace nejen teoreticky, ale především prostřednictvím přímé zkušenosti.

Na Katedře urbanismu a územního plánování Fakulty stavební ČVUT v Praze přitom nejde o první pokus o využití principů zážitkové pedagogiky. V posledních letech se katedra snaží rozšiřovat spektrum výukových metod o aktivity, které studentům umožňují aktivnější zapojení do procesu učení. Vedle klasických přednášek a cvičení tak byly do výuky postupně zařazovány různé interaktivní formy práce – od vzdělávacích her a kvízů, přes práci s interaktivními nástroji, až po aktivity založené na přímém zapojení studentů do řešení konkrétních situací. Zážitková pedagogika se tak postupně stává jedním z trendů, kterým se výuka na katedře ubírá.

Zážitková pedagogika představuje vzdělávací přístup, který je založen na aktivním zapojení účastníků do procesu učení prostřednictvím vlastního prožitku a zkušenosti. Na rozdíl od tradiční výuky, která je často orientována především na předávání informací, klade důraz na situace, v nichž se studenti stávají přímými účastníky určitého děje nebo procesu. Jak uvádí například Horálková (2020), vlastní zkušenost má výrazně větší potenciál pro zapamatování a pochopení učiva než pouhé vyslechnutí informací. Důležitou roli přitom hraje nejen samotná aktivita, ale také následná reflexe získané zkušenosti, která umožňuje její zobecnění a přenesení do dalších situací. Jedním z příkladů tohoto přístupu bylo zapojení studentů do reálného participativního procesu v terénu. Namísto tradiční výuky zaměřené na vysvětlování metod participace jsme studenty zapojily do konkrétní participativní aktivity, jejímž cílem bylo umožnit jim vyzkoušet si jednotlivé kroky participativního plánování v praxi – od komunikace s různými skupinami uživatelů až po interpretaci získaných výsledků.

4 Průběh terénního participativního cvičení

Samotné participativní cvičení bylo rozděleno do několika navazujících fází, které studentům umožnily postupně se seznámit s problematikou participace a následně ji aplikovat v reálném prostředí.

4.1 Přípravná fáze

V úvodní fázi, která proběhla během jedné výukové hodiny, byli studenti seznámeni se základní teorií participativního plánování a s přehledem nejčastěji využívaných participativních metod. Současně jim byl představen řešený prostor – předprostor základní školy v Milevsku, který bezprostředně sousedí s místní poliklinikou. Jedná se o veřejně přístupné místo využívané různými skupinami uživatelů – žáky školy, pedagogy, rodiči, návštěvníky zdravotnického zařízení i širší veřejností. Právě tato různorodost uživatelů z něj činí vhodné prostředí pro demonstraci principů participativního plánování, kdy je nutné zohlednit rozdílné potřeby a očekávání jednotlivých aktérů.

Studenti byli seznámeni se základním zadáním participace, jejímž cílem bylo zjistit názory různých skupin uživatelů na budoucí podobu tohoto prostoru. Důraz byl kladen zejména na otázky, jak by měl předprostor školy v budoucnu vypadat, komu by měl primárně sloužit a jakým způsobem by měl fungovat v každodenním provozu města.

Důležitou součástí úvodní fáze bylo také představení místního kontextu. Studentům byla situace přiblížena kolegyní, která současně působí jako městská architektka města Milevska. Ta studenty seznámila s aktuálními problémy a podněty, které v souvislosti s tímto prostorem registrují místní obyvatelé i vedení města. Studenti tak získali základní přehled o tom, jaké otázky a témata by měl případný budoucí návrh úprav předprostoru školy zohledňovat. Na základě těchto informací dostali studenti za úkol navrhnout vhodné participativní metody, které by umožnily získat názory různých skupin uživatelů. Vzhledem k časovým i organizačním možnostem byly nakonec zvoleny kombinované metody sběru podnětů. Jednou z nich bylo online dotazníkové šetření, které bylo zveřejněno pro širokou veřejnost a umožnilo zapojení obyvatel města Milevska. Současně byl připraven také tištěný dotazník, určený především pro pedagogy základní školy, ale i pro další uživatele prostoru z řad veřejnosti.

DOTAZNÍK

Vaše nápady pro město Milevsko
předprostor I.ZŠ T.G. Masaryka

Milí spoluobčané, do rukou se vám dostává DOTAZNÍK, který klade za cíl zjistit jak si představujete předprostor I. ZŠ T-G. Masaryka. Zajímá nás, jak ho vnímáte a zda Vám něco v tomto prostoru chybí a chtěli byste to změnit. Prosíme Vás o otevřenost a nadhled při zodpovídání následujících otázek.

Jste:

☐ Rodič/rodinný příslušník dítěte studujícího ZŠ ☐ Veřejnost

Váš věk:

☐ 0 - 18 let ☐ 19 - 30 let ☐ 31 - 50 let ☐ 51 - 65 let ☐ 66 a více let

Bydlíte:

☐ v Milevsku ☐ v blízkém okolí Milevska

1. Jakým způsobem dopravujete sebe/ své dítě do školy?
(Zaškrtněte všechny možnosti, které se Vás týkají)

☐ pěšky ☐ na kole ☐ autem ☐ MHD ☐ netýká se Vás

Vidíte nějaké možné zlepšení v této oblasti?

Obr. 1 – Příklad dotazníku zpracovaného v rámci volitelného předmětu (Zdroj: studenti předmětu)

Specifická pozornost byla věnována také zapojení samotných žáků školy, kteří patří mezi hlavní uživatele řešeného prostoru. Vzhledem k časovým možnostem však nebylo možné zapojit všechny žáky školy, proto byli vybráni pouze zástupci jednotlivých věkových skupin. Z prvního stupně se participace zúčastnily 2. a 5. třída, ze druhého stupně pak 7. a 8. třída. Pro jednotlivé věkové skupiny byly zvoleny participativní aktivity odpovídající jejich věku a schopnostem. Žáci z nižších ročníků prvního stupně měli za úkol výtvarnou formou zachytit, jak by podle nich měl předprostor školy vypadat a co by zde chtěli mít.

Starší žáci z 5. a 7. tříd pracovali s metodou koláže, prostřednictvím které mohli kombinovat různé prvky a představit tak svou představu o budoucí podobě prostoru.

Nejstarší zapojení žáci pak pracovali s audiovizuální formou – natáčeli krátká videa, ve kterých představovali své názory a představy o tom, jak by měl předprostor školy fungovat a co by zde podle nich nemělo chybět.

Tato kombinace metod umožnila získat podněty od různých skupin uživatelů a zároveň studentům poskytla zkušenost s využitím různých participativních nástrojů v praxi. Zároveň se ukázalo, že přizpůsobení participativních aktivit věku a schopnostem jednotlivých účastníků je pro úspěšný průběh participace klíčové.

4.2 V terénu

Po přípravné fázi, která probíhala v rámci výuky na fakultě, následovala samotná terénní část participace. Studenti se společně s vyučujícími vydali do Milevska, kde byli po dobu realizace aktivity ubytováni v místní tělocvičně. Po příjezdu na místo proběhlo setkání s vedením základní školy. Studenti zde představili plánovaný průběh participativní aktivity a seznámili pana ředitele s jednotlivými kroky, které měly v následujících dnech proběhnout. Současně byly pedagogickému sboru předány tištěné dotazníky určené k vyplnění učiteli. Zbytek dne byl věnován především organizačním přípravám na následující den, během kterého měla probíhat samotná participace s jednotlivými skupinami uživatelů.

Další den byl zaměřen na realizaci participativních aktivit. Studenti pracovali s vybranými třídami základní školy, kde probíhaly připravené aktivity přizpůsobené jednotlivým věkovým skupinám žáků. Paralelně s tím probíhalo také dotazníkové šetření v prostoru před vstupem do školy. Studenti zde oslovovali rodiče přivádějící děti do školy, kolemjdoucí obyvatele města, ale také návštěvníky sousední polikliniky. Tímto způsobem se podařilo získat názory širší veřejnosti, která řešený prostor využívá nebo s ním přichází do kontaktu.

Obr. 2 – Participativní cvičení se žáky prvního stupně ZŠ (Zdroj: autorky)

Obr. 3 – Participativní cvičení se žáky druhého stupně ZŠ (Zdroj: autorky)

Obr. 4 – Řízené rozhovory a dotazníkové šetření v terénu (Zdroj: autorky)

4.3 Zpracování výstupů

Po návratu z Milevska byla závěrečná výuková hodina věnována zpracování a vyhodnocení všech získaných podkladů. Studenti společně analyzovali výsledky dotazníkového šetření i výstupy ze školních aktivit a snažili se identifikovat hlavní témata, problémy a potřeby, které z participace vyplynuly. Následně byly tyto informace přehledně strukturovány a převedeny do grafické podoby.

Obr. 5 – Vyhodnocování výsledků participace (Zdroj: autorky)

Obr. 6 – Příklad grafického výstupu z participace (Zdroj: studenti předmětu)

5 Výsledky

Výsledky participativního šetření vycházejí z kombinace kvantitativních a kvalitativních dat získaných od pedagogů (n = 15), širší veřejnosti (dotazník n = 48, rozhovory n = 12) a žáků základní školy (cca 100 respondentů zapojených prostřednictvím kreativních metod). Syntéza těchto dat umožnila identifikovat jak klíčové problémy řešeného území, tak jeho rozvojový potenciál a rozdíly ve vnímání prostoru mezi jednotlivými skupinami uživatelů.

5.1 Diferenciace vnímání prostoru mezi uživatelskými skupinami

Analýza ukázala, že jednotlivé skupiny uživatelů shodně vnímají některé klíčové problémy, zároveň se však liší v důrazu na konkrétní aspekty využití prostoru. Nejvýraznější shoda panovala v otázkách dopravy a bezpečnosti, které byly napříč všemi skupinami identifikovány jako zásadní problém řešeného území. Respondenti opakovaně poukazovali na nepřehlednou dopravní situaci v ranních hodinách, nedostatečnou kapacitu parkovacích míst a nevyhovující řešení přechodů pro chodce.

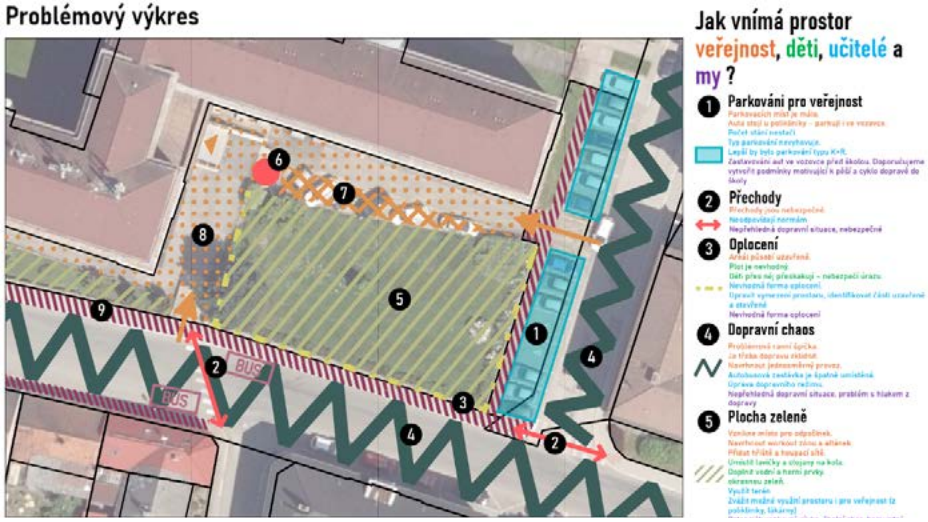
Pedagogové akcentovali zejména provozní aspekty prostoru související s organizací školního dne, bezpečností žáků a možnostmi využití prostoru pro výuku. Veřejnost vedle dopravních problémů zdůrazňovala také širší funkční nedostatky, jako je absence pobytových prvků nebo nedostatečné zapojení prostoru do struktury města. Žáci naopak vnímali prostor primárně jako potenciální místo pro trávení volného času, hru a setkávání, přičemž jejich podněty byly často konkrétní a prostorově dobře uchopitelné.

5.2 Klíčové problémy řešeného území

Na základě tematické analýzy dat bylo identifikováno několik hlavních problémových okruhů. Dominantním tématem byla dopravní situace, zahrnující zejména ranní dopravní špičku, neorganizované zastavování vozidel před školou, nedostatek parkovacích kapacit a celkovou nepřehlednost dopravního režimu. S tím úzce souvisela i problematika bezpečnosti, především ve vztahu k pohybu dětí v prostoru a nevhodnému řešení přechodů. Dalším významným problémem byla nízká pobytová kvalita prostoru. Respondenti napříč skupinami poukazovali na absenci míst k sezení, nedostatek stínu a celkově omezené možnosti využití prostoru pro delší pobyt. Prostor je v současnosti vnímán spíše jako tranzitní než jako místo pro setkávání či odpočinek.

Významnou roli hrála také otázka zeleně a mikroklimatických podmínek. Respondenti opakovaně zmiňovali nedostatek stromů a vegetace, což se promítá do nízkého komfortu užívání prostoru zejména v letních měsících. S tím souvisely i požadavky na doplnění vodních prvků či dalších opatření zvyšujících kvalitu prostředí.

Mezi další identifikované problémy patřilo nevhodné řešení oplocení areálu, nedostatečná organizace prostoru pro shromažďování žáků, chybějící prvky mobiliáře (např. stojany na kola, odpadkové koše) a nevyhovující technický stav některých částí, zejména chodníků.

Obr. 7 – Příklad problémového výkresu vzešlého z dat získaných participativním šetřením (Zdroj: studenti předmětu)

5.3 Přínos různých participativních metod

Výsledky ukazují, že jednotlivé participativní metody přinášely odlišné typy informací, které se vzájemně doplňovaly. Dotazníkové šetření umožnilo kvantifikovat základní preference a postoje respondentů, například ve vztahu k požadovanému charakteru prostoru nebo jeho otevřenosti vůči veřejnosti. Z výsledků vyplývá, že většina respondentů preferuje otevřený a veřejně přístupný prostor (75,5 %) a klade důraz především na jeho odpočinkovou (71 odpovědí) a herní funkci (57 odpovědí).

Řízené rozhovory poskytly hlubší vhled do každodenního fungování prostoru a umožnily lépe pochopit kontext identifikovaných problémů, zejména v oblasti dopravy a organizace pohybu. Kreativní participativní metody využité u žáků pak přinesly specifický typ dat založený na vizuální a narativní představivosti, který doplnil deklarativní odpovědi dospělých respondentů.

5.4 Specifický přínos participace dětí

Zapojení žáků základní školy ukázalo, že děti představují plnohodnotnou skupinu uživatelů schopnou formulovat relevantní podněty pro úpravu veřejného prostoru. Výstupy z kreslení, koláží a videí poukázaly nejen na potřebu herních prvků (např. houpačky, prolézačky, trampolíny), ale také na požadavky na pobytové prvky, jako jsou lavičky, altány či zastínění.

Zajímavým zjištěním také je, že dětské návrhy neobsahovaly pouze „hravé" či idealizované prvky, ale často reflektovaly i praktické aspekty užívání prostoru, včetně potřeby odpočinku, setkávání nebo zlepšení mikroklimatu prostřednictvím zeleně a vodních prvků. Děti tak významně přispěly k rozšíření spektra identifikovaných potřeb a obecně potvrdily význam jejich zapojení do participativních procesů.

5.5 Syntéza výsledků a formulace rozvojových principů

Na základě komparace jednotlivých datových zdrojů bylo možné formulovat několik základních principů pro budoucí rozvoj řešeného území. Ty zahrnují především potřebu zklidnění dopravy a zvýšení bezpečnosti, transformaci prostoru z tranzitního

na pobytový, doplnění zeleně a zlepšení mikroklimatických podmínek, stejně jako rozšíření funkčního využití prostoru o prvky podporující setkávání, hru a komunitní aktivity.

Výsledky zároveň naznačují, že řešený prostor má potenciál sloužit nejen jako zázemí školy, ale i jako širší veřejný prostor využitelný různými skupinami uživatelů. Tento aspekt byl podpořen jak kvantitativními daty, tak kvalitativními výpověďmi respondentů.

6 Diskuze

Výsledky participativního šetření poskytují základ pro širší interpretaci zjištěných poznatků v kontextu současné plánovací praxe a vzdělávání v oblasti architektury a urbanismu. Diskuze se proto zaměřuje na interpretaci identifikovaných problémů a rozdílů mezi uživatelskými skupinami, na zhodnocení přínosu použitých participativních metod a na reflexi významu participace ve vzdělávacím procesu. Současně jsou diskutovány limity realizovaného výzkumu a možnosti přenositelnosti zvoleného přístupu do dalších kontextů.

6.1 Interpretace výsledků v kontextu participativního plánování

Výsledky ukazují, že kombinace participativních metod umožňuje poměrně robustně identifikovat klíčové problémy i rozvojový potenciál řešeného území. Napříč všemi skupinami respondentů se jako dominantní téma ukázala dopravní situace, zejména ranní dopravní špička, nedostatečná kapacita parkování a s tím související bezpečnostní rizika. Tento konsenzus napříč skupinami potvrzuje, že otázky mobility a bezpečnosti představují v prostředí školních veřejných prostorů zásadní faktor jejich kvality.

Vedle tohoto shodného vnímání se však ukázaly i významné rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů, resp. uživatelů. Zatímco pedagogové akcentovali především provozní a organizační aspekty využití prostoru, širší veřejnost zdůrazňovala jeho funkční nedostatky a potenciál pro širší komunitní využití. Žáci naopak vnímali prostor především jako místo pro trávení volného času, hru a setkávání. Tyto rozdíly odpovídají teoretickému předpokladu heterogenity veřejnosti v participativních procesech a potvrzují potřebu využívat více metod, které umožní zachytit různé perspektivy.

Významným zjištěním je také skutečnost, že jednotlivé participativní metody přinášely odlišné typy dat. Zatímco dotazníkové šetření umožnilo kvantifikovat základní preference a postoje respondentů, řízené rozhovory poskytly hlubší vhled do každodenního fungování prostoru. Kreativní metody využité u dětí pak odhalily latentní potřeby a představy, které by prostřednictvím standardizovaných nástrojů pravděpodobně nebyly zachyceny. Výsledky tak podporují předpoklad, že kombinace kvalitativních a kvantitativních přístupů zvyšuje validitu získaných poznatků.

6.2 Význam participace ve vzdělávání budoucích architektů

Získané poznatky mají význam nejen z hlediska plánovací praxe, ale také v kontextu vzdělávání budoucích architektů a urbanistů. Realizovaný projekt ukázal, že zapojení studentů do reálného participativního procesu představuje efektivní nástroj rozvoje odborných i komunikačních kompetencí.

Studenti byli v průběhu aktivity vystaveni situacím, které přesahují rámec tradiční výuky – museli komunikovat s různorodými skupinami uživatelů, formulovat otázky, interpretovat získaná data a reflektovat rozdílné názory aktérů. Tato zkušenost jim umožnila lépe pochopit participaci jako komplexní proces, který nelze redukovat na formální sběr dat, ale který vyžaduje schopnost facilitace, empatie a kritického myšlení.

Zároveň se ukázalo, že studenti jsou schopni získaná data nejen shromažďovat, ale také je interpretovat a převádět do srozumitelných výstupů využitelných pro praxi. V tomto ohledu projekt potvrzuje přínos zážitkové pedagogiky, která umožňuje propojit teoretické poznatky s jejich praktickou aplikací a podporuje hlubší porozumění probírané

problematice.

Významným aspektem je rovněž role architekta jako prostředníka mezi odborným návrhem a potřebami uživatelů. Zkušenost s participativním procesem může studentům pomoci lépe porozumět této roli a připravit je na situace, kdy bude nutné pracovat s různorodými a někdy i konfliktními požadavky veřejnosti.

6.3 Limity výzkumu

Navzdory přínosům realizovaného šetření je nutné reflektovat i jeho limity. Studie je založena na jedné případové lokalitě a relativně omezeném počtu respondentů, což omezuje možnost zobecnění výsledků. Výběr respondentů navíc nebyl reprezentativní, zejména v případě dotazníkového šetření distribuovaného prostřednictvím online kanálů.

Dalším omezením je skutečnost, že participativní proces byl realizován studenty v rámci časově omezeného výukového projektu. Tato skutečnost mohla ovlivnit jak hloubku sběru dat, tak způsob facilitace jednotlivých aktivit. Zároveň nelze vyloučit, že přítomnost studentů jako facilitátorů mohla mít vliv na odpovědi respondentů.

Specifickým limitem je také interpretace výstupů vzniklých prostřednictvím kreativních metod u dětí, která je do určité míry subjektivní a závislá na interpretaci výzkumníků. Přesto se ukazuje, že tyto metody představují cenný doplněk standardních nástrojů participace.

6.4 Přenositelnost a implikace pro praxi

I přes identifikované limity výzkumu lze konstatovat, že aplikovaný přístup má potenciál širšího využití. Kombinace participativních metod realizovaná v rámci výuky představuje relativně efektivní způsob, jak získat relevantní podklady pro rozhodování samosprávy, a to i v podmínkách menších měst s omezenými zdroji.

Výsledky naznačují, že spolupráce mezi akademickou sférou a samosprávou může být oboustranně přínosná – studenti získávají praktickou zkušenost a samospráva relevantní podklady pro další plánování. Tento model lze považovat za přenositelný i do dalších kontextů, přičemž jeho konkrétní podoba by měla reflektovat místní podmínky a dostupné kapacity.

Realizovaný projekt představoval jednorázovou aktivitu vázanou na jeden semestr, spektrum možného zapojení studentů do plánovacích procesů v obcích je však širší. Využití se nabízí například v analytické fázi přípravy územně plánovací dokumentace, kde participativní šetření může doplnit standardní průzkumy a rozbory o vrstvu dat popisujících způsob každodenního užívání území. Dalším vhodným typem využití jsou přípravné fáze rekonstrukcí konkrétních veřejných prostranství, kde participace může předcházet formulaci zadání a kde je řešené území dostatečně prostorově vymezené na to, aby je bylo možné zpracovat v rámci jednoho semestru. Perspektivní je rovněž propojení participativního cvičení s navazující ateliérovou tvorbou, kdy studenti zpracovávají návrh na základě podnětů, které sami shromáždili, a mohou tak přímo konfrontovat vlastní návrhové rozhodnutí s doloženými potřebami uživatelů. Ve všech uvedených případech se jako klíčová ukazuje role prostředníka mezi školou a obcí – v našem případě ji plnila kolegyně působící současně jako městská architektka Milevska, což zásadně usnadnilo, jak vstup do terénu, tak následné předání výstupů.

Z pohledu samosprávy přináší tento typ spolupráce několik konkrétních pozitiv. Obec získává strukturovaný přehled problémů a preferencí, o který se lze opřít při zadání projektové dokumentace či při vypisování architektonické soutěže. Druhým je argumentační opora pro prioritizaci investic, neboť participativní data umožňují odlišit témata, na nichž panuje shoda napříč více uživatelskými skupinami, od témat dílčích. Třetím je samotné navázání kontaktu s obyvateli, které může sloužit jako vstupní bod pro další, již formalizované participativní kroky. Významná je také ekonomická stránka – menší města zpravidla nedisponují prostředky na zadání participativního procesu

externímu zpracovateli a spolupráce s vysokou školou pro ně představuje dostupnou alternativu. Je však třeba jasně vymezit, co takový výstup je a co není. Studentské šetření realizované v časově omezeném rámci logicky nemůže nahradit profesionálně vedený participativní proces se zajištěnou reprezentativitou a s garancí zpětné vazby vůči účastníkům. Jeho výsledky je proto nutno chápat jako orientační podklad a pilotní sondu, nikoli jako závazné vyjádření veřejného mínění. Podmínkou korektního průběhu je také transparentní komunikace tohoto omezení směrem k účastníkům, aby zapojení nevedlo k očekáváním, která obec nemůže naplnit.

Naše výsledky naznačují, že u předprostorů základních škol je doprava a bezpečnost průnikovým tématem, na němž se shodují všechny uživatelské skupiny a lze proto předpokládat, že v obdobných situacích půjde o téma prioritní i bez rozsáhlejšího šetření a že kapacitu participace je účelnější soustředit na oblasti, v nichž se perspektivy jednotlivých skupin rozcházejí. Druhým zobecnitelným poznatkem je zjištění, že požadavky na pobytovou kvalitu prostoru se ve výstupech objevily výrazně silněji tam, kde byly do participačního procesu zapojeny děti – absence dětských uživatelů v participativním procesu tedy systematicky podhodnocuje pobytovou funkci prostoru ve prospěch funkce provozní a dopravní. Třetí zobecnitelný princip se týká volby vhodných metod participace: jednotlivé nástroje nepřinášejí tytéž data v různé kvalitě, ale přináší odlišné typy informací – dotazník kvantifikuje deklarované preference, rozhovor zpřístupňuje kontext každodenního provozu a kreativní metody odhalují latentní představy. Volba metody by proto měla vycházet z toho, jaký typ informace je pro rozhodnutí potřebný, nikoli z dostupnosti nástroje.

Zjištěné principy jsou hypotézami odvozenými z jedné případové studie a jejich obecnější platnost by bylo třeba ověřit replikací v dalších lokalitách. Právě opakování se v prostředí výuky jeví jako realistické, neboť každý další semestr předmětu může představovat další případ srovnatelně strukturovaného participativního šetření a postupné hromadění dat z více lokalit by umožnilo dílčí zjištění systematicky porovnávat.

7 Závěr

Předložený výzkum se zabýval možnostmi využití participativních metod v prostředí výuky urbanismu a jejich přínosem pro identifikaci potřeb uživatelů konkrétního veřejného prostoru. Na základě realizované případové studie lze konstatovat, že kombinace kvalitativních a kvantitativních participativních nástrojů umožňuje poměrně komplexní zachycení problémů, preferencí i rozvojového potenciálu řešeného území.

Výsledky ukázaly, že napříč různými skupinami uživatelů existuje shoda v identifikaci klíčových problémů, zejména v oblasti dopravy, bezpečnosti a nedostatečné pobytové kvality prostoru. Současně se potvrdilo, že jednotlivé skupiny akcentují odlišné aspekty využití území, což zdůrazňuje význam diverzifikovaného přístupu k participaci. Zvláštní přínos se ukázal u zapojení dětí prostřednictvím kreativních metod, které umožnily identifikovat potřeby a představy, jež by standardními nástroji nebyly zachyceny. Výzkum dále potvrdil, že jednotlivé participativní metody přinášejí komplementární typy informací a jejich kombinace zvyšuje vypovídací hodnotu získaných dat. Tento přístup umožnil formulovat základní principy budoucího rozvoje území, zahrnující zejména potřebu zklidnění dopravy, posílení pobytové funkce prostoru, doplnění zeleně a rozšíření jeho využití pro širší komunitu.

Z pedagogického hlediska se ukázalo, že zapojení studentů do reálného participativního procesu představuje efektivní nástroj rozvoje odborných i komunikačních kompetencí. Studenti získali zkušenost s komplexním procesem práce v území, který zahrnuje nejen analýzu a návrh, ale také komunikaci s veřejností a interpretaci různorodých podnětů. Tento typ výuky tak přispívá k lepší připravenosti absolventů na

praxi, v níž participace představuje stále významnější součást plánovacích procesů. Přestože je studie zatížena omezeními vyplývajícími z jejího případového charakteru a časového rámce výukového projektu, její výsledky naznačují potenciál širšího využití podobného přístupu. Propojení akademické sféry a samosprávy se ukazuje jako přínosné jak pro vzdělávací proces, tak pro získávání podkladů využitelných v praxi. Představený model tak lze chápat jako inspiraci pro další aplikace participativních metod ve výuce i v plánovací praxi.

Zkušenost z realizovaného projektu zároveň umožňuje formulovat doporučení pro efektivnější průběh dalších obdobných šetření. Jako zásadní se ukazuje míra přípravy před vstupem do terénu. Předem připravené metodické sady, zkušební ověření dotazníku na malém vzorku respondentů a předem dohodnuté kategorie pro následné vyhodnocení dat by umožnily věnovat omezený čas v terénu samotnému sběru podnětů a sníží se nutnost improvizace. Přínosné by mohlo být rovněž rozvržení terénní části do delšího časového úseku, které by umožnilo zachytit odlišné režimy užívání prostoru v průběhu týdne.

Kvalitu získaných výsledků lze zvýšit především ve fázi jejich interpretace. U výstupů z kreativních metod, jejichž vyhodnocení je do jisté míry subjektivní, by bylo vhodné zavést nezávislé posouzení dvěma hodnotiteli a následné porovnání jejich interpretací, míra shody by přitom sama o sobě představovala užitečnou informaci o spolehlivosti tohoto typu dat.

Riziko zkreslení výsledků lze dále omezit několika opatřeními na straně organizace sběru dat. Standardizovaný úvodní text, s nímž studenti oslovují respondenty, by zajistil srovnatelnost podmínek napříč jednotlivými skupinami a snížil vliv různé míry zkušenosti facilitátorů. Evidence základních charakteristik respondentů by umožnila posoudit, které skupiny uživatelů zůstaly nezastoupeny, a výsledky odpovídajícím způsobem interpretovat.

Uvedená doporučení nesměřují pouze ke zpřesnění výzkumných výstupů, ale i ke kultivaci výukového procesu jako takového. Reflexe metodických omezení je totiž sama o sobě součástí odborné přípravy studentů a přispívá k tomu, aby participaci vnímali jako proces vyžadující kritické zhodnocení získaných dat, nikoli pouze jako mechanický proces sběru podnětů.

Literatura

AGORA. (2006). Jak přizvat občany ke spolupráci aneb jak dát radnici uši, aby slyšela, co lidé chtějí. Praha. [online]. Dostupné z: https://agorace.cz/wp-content/uploads/2019/05/Participace__-__Jak__prizvat__obcany__ke__spolupraci.pdf

BOUŠKOVÁ, ŠVÁROVÁ, Zážitková pedagogika jako nástroj výuky studentů urbanismu a krajinného plánování

HORÁLKOVÁ, Zuzana (2020). Využití zážitkové pedagogiky ve výuce fyziky. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Matematicko-fyzikální fakulta, Katedra didaktiky fyziky. Vedoucí práce Koupilová, Zdeňka.

IPR (2016). Manuál participace: Jak zapojit veřejnost do plánování města. Praha. [online]. Dostupné z: https://iprpraha.cz/assets/files/files/85c125c0e34b126f1822832700956f62.pdf

ÚTVAR KONCEPCE A ROZVOJE MĚSTA PLZNĚ (2020). Plzeňský standard participace. Plzeň. [online]. Dostupné z: https://ukr.plzen.eu/rozvoj-mesta/participace/

Informace o autorkách

Ing. arch. Gloria Abu Zummarová
Katedra urbanismu a územního plánování, Fakulta stavební ČVUT v Praze
gloria.abu.zummarova@fsv.cvut.cz

Ing. arch. Zuzana Boušková, Ph.D.
Katedra urbanismu a územního plánování, Fakulta stavební ČVUT v Praze
zuzana.bouskova@fsv.cvut.cz

doc. Ing. arch. Simona Vondráčková, Ph.D.
Katedra urbanismu a územního plánování, Fakulta stavební ČVUT v Praze
simona.vondrackova@fsv.cvut.cz